

LINIAMENTE ALE MODERNIZĂRII SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN REPUBLICA MOLDOVA

Vladimir GUȚU, Mihai PAIU

Catedra Științe ale Educației

This article is dedicated to the problem of development of educational politics. The concept of the article is correlated with the diagnosis of actual phase of education, what needs the development of education, what base has the educational doctrine, and the mission of the educational system, identifying the objectives, developing of education through the European integration.

Accent is based on the stabilization of development of pre-university and university education.

I. Învățământul în contextul socioeconomic

Dezvoltarea statalității moldovenești, formarea societății civile și reformarea economiei sunt o consecință a capacității sociale și tehnologice de inovare, direct dependente de calitatea educației – factor decisiv în dezvoltarea economiei și a societății, în contextul creșterii influenței capitalului uman.

Pentru a deveni cu adevărat compatibil cu sistemele de învățământ ale țărilor avansate, în politica pe care o promovează, învățământul național trebuie să se asigure de susținerea societății și să realizeze modernizarea multiaspectuală și consistentă a sistemului prin alocarea de resurse necesare și crearea mecanismelor de utilizare eficientă a acestora.

Avansarea calitativă a sistemului de învățământ este determinată, în mare măsură, de alocațiile financiare disponibile. Însă, în perioada anilor 2000-2005, cota alocațiilor destinate sectorului educațional a constituit, în medie, 6-7% din PIB, comparativ cu 10,1% în anul 1996. În condițiile finanțării insuficiente a instituțiilor de învățământ de la bugetul de stat, s-a recurs la prestarea serviciilor educaționale contra plată, au apărut instituții de învățământ private, instituțiile de învățământ de stat efectuând admiterea inclusiv pe bază de contract.

Aprofundarea diferențierii sociale a redus accesul unor categorii sociale la studii. Există diferențe esențiale privind accesul la educație a copiilor din localitățile rurale și cele urbane. Nu toate localitățile dispun de instituții de învățământ. Cheltuielile de educație pe unitate (lei/elev) diferă de la o instituție la alta de 2-3 ori. Capacitățile de proiect ale instituțiilor de învățământ sunt utilizate doar în proporție de 75%, iar în 2010 – 50%. Către anul 2010, numărul de elevi/studenți se va micșora cu circa 40%. Tendințele demografice de reducere a contingentului de elevi/studenți implică necesitatea revizuirii politicilor de pregătire inițială, formare continuă și plasare în câmpul muncii a cadrelor didactice, raționalizarea spațiilor școlare, crearea unui sistem de transportare a elevilor și a cadrelor didactice etc.

Mai mult decât atât, în cazul altor organizații, calitatea îndeplinirii funcțiilor educaționale depinde de calitatea resurselor umane. Criza social-economică din ultimul deceniu, politica de restrângere și de economii excesive au generat procesul de abandon al activității didactice, în primul rând, în zonele rurale. Situația este adesea catastrofală: lipsa cadrelor didactice la mai multe discipline; cadrele tinere sunt tentate să găsească ocupații în alte sectoare sociale din cauza salariilor scăzute și statutului inferior al pedagogilor în societate; îndeplinirea de către profesori, pe lângă funcția didactică, a normelor suplimentare de muncă extrașcolară, care împiedică dezvoltarea lor profesională.

În condițiile definirii integrării europene drept „obiectiv fundamental de dezvoltare” (SCERS), modernizarea sistemului de învățământ, constituind componenta primordială a reformelor social-economice, necesită o nouă viziune de ansamblu asupra schimbărilor cantitative și calitative din sistem, care ar asigura funcționarea durabilă a sistemului de învățământ și sporirea rolului acestuia în dezvoltarea resurselor umane și a economiei.

În ultimii cinci ani, economia țării a început să se redreseze, ratele reale de creștere anuale atingând mai mult de 7,2%. Prognoza contextului macroeconomic pentru politica educațională prevede o creștere de 30% a PIB real pe parcursul perioadei 2005-2008. În acest context, învățământul ar putea juca un important rol de sprijin în facilitarea soluționării problemelor social-economice, generate de nivelul sporit al inflației, de migrație, șomaj și situația demografică nefavorabilă.

Atingerea unui nivel mai înalt de studii continuă să fie o cale spre venituri mai înalte și o rată a șomajului mai mică printre tineri. Fiind efectuate mai dinamic, schimbările în cantitatea și calitatea educației ar putea transforma factorul de dotare a economiei, deplasând avantajul ei comparativ de la produse și servicii bazate pe resurse naturale și forță de muncă ieftină, relativ puțin calificată, spre produse și servicii obținute în bază de calificare înaltă. (*Notă cu privire la politica educațională...* Document al Băncii Mondiale). Experiența internațională denotă un rol activ al educației în perspectivele economice schimbătoare.

II. Premise pentru modernizarea continuă a învățământului

Acțiunile întreprinse în ultimul deceniu în vederea reformării învățământului și racordării lui la imperati-vele societății în schimbare au creat premise adecvate pentru modernizarea continuă a sistemului de învățământ, în raport cu provocările mediului educațional național și internațional.

Un suport important în promovarea politicii educaționale contemporane l-au constituit **Programul național de dezvoltare a învățământului pentru perioada 1996-2005**, implementarea **Proiectului de reformare a învățământului general obligatoriu (1997-2003)**, cofinanțat de Banca Mondială, aprobarea de Parlamentul Republicii Moldova a **Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei pentru anii 2004-2006** și de Guvern a **Planului Național de Acțiuni Educație pentru Toți pentru anii 2004-2008**.

Întru sporirea accesului la serviciile educaționale s-au efectuat un șir de acțiuni în vederea optimizării rețelei instituțiilor de învățământ. S-a majorat numărul de instituții de învățământ liceal. Ponderea elevilor care fac studii liceale a crescut până la 52%. În proces de revitalizare este rețeaua instituțiilor preșcolare. Anual sporește numărul copiilor pregătiți pentru școală (peste 80%). Se îmbunătățesc indicii de școlarizare. În peste 1000 de instituții toți copiii de vârstă școlară obligatorie din circumscriptie sunt școlarizați. Prin hotărâre de Guvern, începând cu 01 februarie 2005, a fost majorată cota de acordare a bursei până la 70% din numărul studenților bugetari, iar cuantumul bursei – cu 20%. Pentru susținerea elevilor cu performanțe din învățământul secundar general a fost aprobat programul **Copii dotați**.

În urma implementării **Proiectului de reformare a învățământului general obligatoriu** a fost revizuit ansamblul de procese educative, strategii și tehnici instrucționale, a fost pus în aplicare un nou Curriculum și un nou sistem de evaluare credibil și obiectiv. În proces de derulare este proiectul **Îmbunătățirea calității și accesului la serviciile educaționale de educație timpurie în localitățile rurale, cu accent special pe grupurile vulnerabile**, este în curs de pregătire proiectul susținut de Banca Mondială **Educație de calitate în mediul rural**. Continuă procesul de elaborare și implementare a noilor standarde în pregătirea profesională.

În scopul elaborării unui program de acțiuni eficiente de asistență a copiilor cu cerințe educaționale speciale, a fost creată o bază de date a acestora. Sunt elaborate standardele minime privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip internat.

Din inițiativa Președintelui Republicii Moldova a fost lansat **Programul Prezidențial „Salt”**. Este în proces de derulare cartografierea instituțiilor de învățământ, parte componentă a sistemului informațional pentru managementul educației.

Relevant pentru sistemul educațional este și **Programul Național Satul Moldovenesc**, care prevede o serie de acțiuni în vederea ameliorării mediului școlar rural.

Autoritățile administrației publice centrale întrețin un dialog constructiv și eficient în probleme de învățământ cu Consiliul European, Comisia Europeană, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, Inițiativa Central-Europeană, Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră etc. S-a intensificat participarea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova la proiectele comunitare TEMPUS/TACIS. Republica Moldova are semnate și realizează circa 35 de tratate internaționale bilaterale în domeniul învățământului. O dimensiune calitativ nouă înregistrează cooperarea interuniversitară. În baza multiplelor acorduri de colaborare semnate cu instituții de învățământ din străinătate se desfășurază proiecte ce țin de asigurarea calității în învățământ, perfecționarea managementului universitar și a curriculei, promovarea mobilității studenților și a cadrelor didactice, organizarea cercetărilor științifice etc.

În contextul realizării obiectivelor Declarației de la Bologna au fost operate modificări în Legea Învățământului care vizează organizarea învățământului superior, cu excepția învățământului medical și farmaceutic, pe 2 cicluri, realizarea studiilor superioare prin acumularea de către student a unui număr de credite transferabile. În cadrul instituțiilor de învățământ superior au fost create grupuri de promotori ai Procesului de la Bologna.

În fază experimentală se află procesul de perfecționare a metodologiei de finanțare bugetară a sistemului de învățământ.

Acțiunile întreprinse și realizările obținute în ultima perioadă denotă premise relevante pentru modernizarea continuă a sistemului de învățământ, având la bază *Programul de activitate a Guvernului „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”, Planul de Acțiuni „Republica Moldova – Uniunea Europeană” și Programul de modernizare a învățământului pentru anii 2005-2015.*

III. Doctrina educațională și misiunea sistemului de învățământ

Misiunea învățământului, la etapa actuală de dezvoltare a Republicii Moldova, este determinată de obiectivele tranziției la un stat democratic și de drept și la economia de piață.

Valoarea învățământului – factor primordial al formării economiei și societății la un nivel calitativ nou – este în raport direct cu ritmul de influență a capitalului uman, care constituie o categorie-cheie determinantă pentru conținutul modernizării învățământului, culturii, economiei, societății.

Învățământul, în calitate de mecanism principal al reproducerii calității capitalului uman, are la bază următoarele imperative doctrinare:

- a) *învățământul este prioritate națională;*
- b) *dezvoltarea anticipată a calității sistemului de învățământ și a omului drept bază a securității naționale a țării: economică, ecologică, socială etc.*
- c) *fundamentizarea învățământului la toate treptele;*
- d) *formarea noilor tehnologii ale învățământului orientate spre dezvoltarea competențelor;*
- e) *sporirea accesibilității învățământului pentru toate păturile sociale;*
- f) *sporirea responsabilității statului și a societății pentru evoluția calitativă a educației.*

Învățământul este un parametru important al calității vieții, societății, factor de bază al dezvoltării ei durabile, promotor al esenței valorilor naționale.

Politica calității învățământului este o componentă a politicii de stat a calității și reprezintă nucleul politicii învățământului și al reperelor modernizării lui, rezultate din doctrina națională a învățământului care vizează:

- 1) educația – valoare a societății civile: accesibilitatea învățământului pentru toți cetățenii țării; caracterul de masă al învățământului, asigurarea drepturilor egale la educație, fără deosebire de starea socială, sex, rasă, naționalitate, limbă, origine etnică, religie sau apartenență politică, pe parcursul întregii vieți;
- 2) responsabilitatea statului și a societății pentru dinamica dezvoltării învățământului; monitorizarea întregului spațiu educațional al țării;
- 3) dezvoltarea anticipativă a calității omului, societății și învățământului;
- 4) adecvarea tendințelor de dezvoltare a societății moldovenești la cele ale civilizațiilor mondiale:
 - a) asigurarea condițiilor pentru învățământul continuu, pe parcursul întregii vieți;
 - b) obligativitatea învățământului secundar general și trecerea, în perspectivă, la învățământul superior de bază obligatoriu;
 - c) asigurarea priorității învățământului; utilizarea efectivă a resurselor sale umane, informaționale, materiale și financiare;
 - d) realizarea funcțiilor învățământului:
 - de reproducere progresivă a calității intelectului social, culturii și educației;
 - de dezvoltare a capacităților personalității și pregătire pentru activitatea profesională și onorarea obligațiilor de cetățean;
 - de satisfacere a necesităților educaționale ale omului, drept fundamental consfințit în Declarația generală a drepturilor omului;
 - de formare a autoconștiinței istorice, de educare moral-spirituală și axiologică;
 - de dezvoltare a culturii naționale și asigurare a dialogului intercultural;
 - de integrare în spațiul educațional european.

IV. Obiective ale sistemului de învățământ

Scopul de bază al politicii învățământului este asigurarea calității învățământului în conformitate cu necesitățile actuale și de perspectivă ale personalității, societății și statului.

Modernizarea învățământului este un proces politic, la scară națională, valoric pentru toți cetățenii țării, familii, instituții sociale, organe ale administrației publice, comunități pedagogico-științifice, agenți economici etc.

Modernizarea sistemului de învățământ trebuie să asigure crearea mecanismelor de dezvoltare stabilă privind:

- a) asigurarea garanțiilor de stat ale accesibilității și șanselor egale în obținerea studiilor;
- b) asigurarea unei noi calități a învățământului la toate nivelurile;
- c) elaborarea mecanismelor normative de drept și economice pentru atragerea și utilizarea mijloacelor extrabugetare;
- d) sporirea profesionalismului și statutului social al personalului didactic;
- e) asigurarea comparabilității sistemului de învățământ din Republica Moldova în cadrul învățământului european;
- f) sporirea competitivității învățământului din Republica Moldova pe plan internațional;
- g) finanțarea sistemului de învățământ în raport cu necesitățile dezvoltării lui;
- h) dezvoltarea sistemului de conducere a învățământului, axat pe principiile managementului modern;
- i) integrarea învățământului și cercetării în vederea asigurării calității și dezvoltării sistemului educațional.

V. Prioritățile dezvoltării

5.1. *Învățământul secundar general:*

- *Asigurarea condițiilor necesare privind accesul la educația de bază;*
- *Sincronizarea rețelei instituțiilor de învățământ secundar general în raport cu numărul real de populație școlară, în primul rând, în localitățile rurale;*
- *Revitalizarea educației preșcolare;*
- *Dezvoltarea alternativelor în cadrul învățământului special;*
- *Stabilirea mecanismelor de implicare eficientă a comunității/familiei în rezolvarea problemelor educației și de asumare a responsabilităților pentru educație;*
- *Diversificarea și sincronizarea surselor de finanțare a învățământului secundar general: nivel instituțional, nivel local, nivel național;*
- *Renovarea sistemelor de formare continuă a cadrelor didactice și manageriale prin crearea mecanismelor motivaționale adecvate și implementarea creditelor acumulative;*
- *Crearea mecanismelor științifice, manageriale, metodologice de dezvoltare continuă a curriculumului școlar;*
- *Crearea sistemului național de evaluare și a condițiilor necesare privind funcționarea acestuia.*

5.2. *Învățământul secundar și postsecundar profesional:*

- *Sincronizarea pregătirii specialiștilor în cadrul învățământului secundar și postsecundar profesional cu necesitățile pieței muncii;*
- *Dezvoltarea structurilor instituționale în raport cu Clasificatorul Standard Internațional al învățământului și forme noi de organizare a învățământului profesional: școala profesională, liceul profesional, colegiu;*
- *Crearea condițiilor necesare privind asigurarea accesului la învățământul secundar și postsecundar profesional;*
- *Crearea structurilor de asigurare științifică, metodologică și curriculară a învățământului secundar și postsecundar profesional;*
- *Crearea mecanismelor de orientare profesională;*
- *Modificarea Nomenclatorului meseriilor și elaborarea standardelor ocupaționale, profesionale și educaționale pentru învățământul secundar și postsecundar profesional;*
- *Racordarea sistemului de învățământ continuu la conceptul și metodologia formării continue în învățământul secundar general.*

5.3. *Învățământul superior*

Prioritățile dezvoltării învățământului superior se deduc din prevederile Procesului de la Bologna, tendințele dezvoltării învățământului superior pe plan internațional și din necesitățile social-economice și educaționale interne:

- *Racordarea legislației naționale la standardele europene;*
- *Asigurarea unui nivel înalt al calității prin introducerea unui sistem de management al calității;*

- Stabilirea clară a indicatorilor de calitate în învățământul superior: calitatea curriculum-ului; calitatea procesului educațional; calitatea sistemului de evaluare și acreditare, calitatea managementului, calitatea finanțării; calitatea resurselor umane, calitatea bazei tehnico-materiale și didactice;
- Asigurarea accesului la învățământul superior de calitate;
- Integrarea cercetării științifice și instruirii în cadrul învățământului superior ca o condiție de asigurare a calității și dezvoltării sistemului de învățământ;
- Dezvoltarea mecanismelor de realizare a autonomiei universitare reale și de responsabilitate socială și educațională privind calitatea serviciilor prestate;
- Stabilirea relațiilor eficiente dintre sistemul de învățământ superior și mediul economic și social ca o condiție de dezvoltare a domeniului educațional și a sferei social-economice;
- Stabilirea unor mecanisme de colaborare internațională: realizarea proiectelor comune, realizarea mobilității studenților și a cadrelor didactice, stagii de formare continuă, conferințe, seminare etc.;
- Renovarea finanțării învățământului superior pe bază de principii:
 - finanțarea prioritară a învățământului superior;
 - reconsiderarea surselor de finanțare;
 - introducerea finanțării mixte;
 - schimbarea modalităților de finanțare: de la finanțarea pe capitole la finanțarea globală;
 - finanțarea diferențiată în dependență de unele criterii: acreditată-neacreditată, realizează funcții științifice, culturale etc. – nu realizează etc.;
 - autonomia financiară.

5.4. **Învățământul continuu:**

- Elaborarea Planului Național și a documentelor reglatoare privind renovarea învățământului continuu:
 - diversificarea instituțiilor prestatoare de servicii respective;
 - acreditarea de programe de formare continuă;
 - acumularea de credite etc.
- Crearea Centrului Național de acreditare a programelor de formare continuă;
- Elaborarea Regulamentelor de organizare a formării continuă în învățământul secundar general, învățământul secundar și postsecundar profesional, învățământul superior;
- Diversificarea formelor și metodelor de formare continuă;
- Finanțarea învățământului continuu conform legislației în vigoare (1-2% din PIB).

5.5. **Managementul educațional**

Noua politică educațională prefigurată în finalitățile educației implică un nou management educațional, care asigură dezvoltarea organizațională prin promovarea unei strategii educative de creștere a performanțelor resurselor umane, fiind centrată pe formarea/dezvoltarea personalității umane, capabilă să ia decizii privind o anumită construcție statală și socială. Cunoașterea profundă a managementului educațional și aplicarea lui creativă reprezintă un deziderat al epocii contemporane, care poate garanta dezvoltarea atât a unității școlare, cât și a sistemului de învățământ în ansamblu.

Managementul educațional este o activitate procesuală axată pe principiile:

- a) eficienței activității manageriale;
- b) conducerii participative;
- c) corelării activității de conducere cu obiectivele manageriale trasate;
- d) respectării normelor comportamentale;
- e) delegării de autoritate, responsabilitate și decizie;
- f) inovării manageriale și educaționale permanente.

Funcțiile și atribuțiile managementului educațional vizează diagnoza, prognoza, proiectarea (planificarea), decizia, organizarea, coordonarea, motivarea, reglarea, îndrumarea și evaluarea.

Conducerea strategică a învățământului se realizează în baza:

- a) la nivel instituțional - Programului strategic de dezvoltare a unității de învățământ aprobat de autoritatea administrației publice corespunzătoare;
- b) la nivel local - Programului strategic de dezvoltare a învățământului din teritoriu (raion/municipiu) aprobat de autoritatea administrației publice respective;
- c) la nivel național - Programului Național de dezvoltare a sistemului de învățământ aprobat de Guvern.

Prioritățile de modernizare a sistemului de management educațional vizează:

- crearea/perfectarea cadrului legislativ-normativ în vederea descentralizării structurilor educaționale, promovării autonomiei la toate nivelurile cu delegarea autorității de putere de sus în jos;
- precizarea responsabilităților privind asigurarea echității și calității educației, implicarea reală a comunității în viața școlii;
- sincronizarea acțiunilor reformei manageriale din învățământ cu procesele similare în plan economic și administrativ, proprii opțiunilor unei societăți democratice.

Bibliografie:

1. Guțu Vl., Callo T. și alții. Integrarea științei și a învățământului superior. - Chișinău: CEP USM, 2007.
2. Guțu Vl. Cadrul de referință al Curriculumului Național. - Chișinău: Știința, 2007.

Prezentat la 05.06.2008